

6. Diskuter hvilken rolle medierne spiller for meningsdannelsen i samfundet og kom i den forbindelse ind på de tre centrale begreber medialisering, revolver-journalistik og nyhedskriterier. Brug i den forbindelse gerne figur 2.6. I forlængelse heraf skal I selv finde et aktuelt eksempel fra medierne (aviser, tv, youtube osv.), som I mener, er påvirket eller præget af enten medialisering, revolver-journalistik eller nyhedskriterier. Præsenter dette eksempel fra virkeligheden for en anden gruppe i jeres klasse uden at nævne noget om, hvilke tanker I har gjort jer. Lad nu den anden gruppe se, høre eller læse jeres eksempel og bed dem analysere det og forklare jer, hvorvidt der er tale om medialisering, revolverjournalistik eller nyhedskriterier. Husk at begge grupper skal præsentere for hinanden.
7. Undersøg hvorvidt danskernes holdninger til folk i fattigdom og nød har ændret sig igennem de seneste 10 år. I den forbindelse kan I bruge oplysningerne i dette kapitel, specielt afsnit 2.3, men I skal også ud i „virkeligheden“ (via internettet) og undersøge, om der er nye undersøgelser der kan fortælle jer noget om dette.
8. Diskuter hvad der kan forklare danskernes holdninger til fattigdom og folk i nød, og kom i den forbindelse ind på, hvorfor der synes at være en tendens til, at det i sær er unge som er kritiske over for folk i fattigdom og folk i nød. Diskuter desuden hvorvidt I er enige i synspunktet om, at den måde som vi taler om gruppen af svage medborgere (fattige, kontanthjælpsmodtagere osv.) i Danmark, er blevet mere kritisk. I jeres diskussioner skal I bruge begreberne diskurs og hegemonisk diskurs, som blev beskrevet i tekstboks 2.4.
9. Læs tekstboks 2.6 og 2.7 og undersøg hvilke synspunkter som bliver præsenteret her. Diskuter hvorvidt du er enig eller uenig med synspunkterne præsenteret i de to tekstbokse.
10. Find eksempler fra virkeligheden (aviser, radio, tv, YouTube) der viser, at måden som vi taler om de svage grupper i samfundet er blevet kritisk. Diskuter i den forbindelse hvilke konsekvenser det kan få de svageste grupper i det danske samfund, hvis vi fortsætter den kritiske omtale af disse grupper fremover. Diskuter i den forbindelse hvem I mener, der bærer ansvaret for, at måden vi taler om de svageste grupper i samfundet på, er blevet mere negativ.
11. Lav en liste over kapitlets centrale begreber.

Kapitel 3

Økonomisk fattigdom

Hvad er forskellen på absolut og relativ fattigdom?

Hvilke forskellige metoder bruges til at måle relativ økonomisk fattigdom?

Hvordan ser den nye danske fattigdomsgrænse ud, og hvilke opgørelsesmetoder trækker den på?

3.0 Kapitlets fokus

I 2013 vedtog den danske regering en ny officiel fattigdomsgrænse. Fattigdomsgrænsen betyder, at der nu er ca. 42.200 mennesker i Danmark, som betragtes som officielt fattige. En fjerdedel af disse er børn under 18 år, mens den største gruppe af fattige udgøres af arbejdsløse. Men herudover er de økonomisk fattige en sammensat flok. I gruppen indgår både selvstændige, ufaglærte, indvandrere og enlige uden børn. Ifølge den ny opgørelsesmetode er antallet af økonomisk fattige steget fra 16.200 personer i 1999 til 42.200 personer i 2013. Et af de opsigtsvækkende resultater af den nye fattigdomsgrænse er imidlertid, at i forhold til OECD's fattigdomsgrænse, som mange organisationer i Danmark indtil sommeren 2013 uofficielt anvendte til at opgøre antallet af fattige, betyder den

nye grænse, at fx antallet af fattige børn faldt med 83 % svarende til godt 54.000 børn, da den nye fattigdomsgrænse blev introduceret. I dette kapitel undersøger vi, hvilke metoder der bruges til at opgøre antallet af fattige. En af de centrale pointer i kapitlet er, at antallet af fattige i et land er stærkt afhængig af, hvordan man vælger at opgøre fattigdommen.

At være fattig betyder, *at man som person har for få penge til at kunne skaffe sig, hvad der er nødvendigt i den tid og i det samfund, man lever i.*¹ Vi starter med at belyse forskellene på henholdsvis absolut og relativ fattigdom, og dernæst forklarer vi, hvad de tre relative fattigdomsmetoder indkomst-, budget- og afsavnsmetoden

¹ Erik Jørgen Hansen: *Fattigdom. Begreber og metoder i forskning og politik*, Rapport 89:5 Socialforskningsinstituttet.

hver især handler om. Til sidst kigger vi på, dels hvilke af disse metoder den nye danske fattigdomsgrænse bygger på, dels hvad der kan forklare, at Danmark op gennem 00'erne har oplevet en markant stigning i fattigdommen.

3.1 Absolut fattigdom

Inden for fattigdomsdiskussionerne skelnes der overordnet set mellem *absolut* og *relativ* fattigdom. Det mest simple fattigdomsbegreb er det, vi kalder for **absolut fattigdom**. Det defineres som den grænse, hvor selv de mest basale behov for husly, rent vand og føde ikke kan opfyldes. Denne fattigdomsgrænse udgøres af et *absolut beløb* og anvendes bl.a. af FN og Verdensbanken, når de måler på, hvor omfattende fattigdom er i verden og særligt i udviklingslandene.

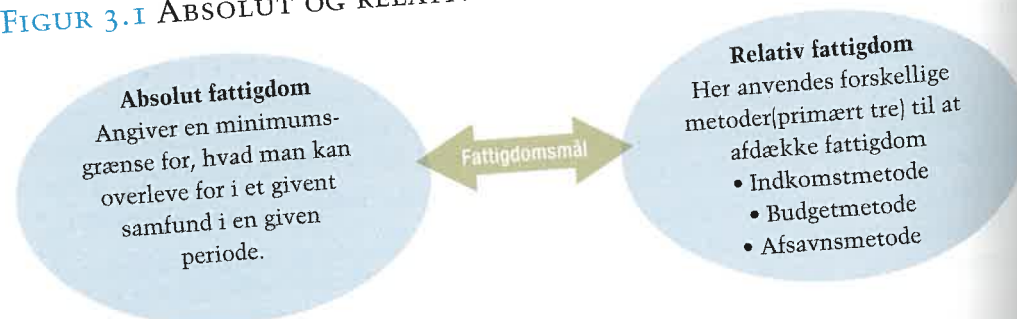
FN og Verdensbanken opdeler deres absolutte fattigdomsgrænse i forhold til, hvilken type land de opgør fattigdommen i.

- I *lavindkomstlande* regnes man som fattig, hvis man har mindre end 1,25 dollar (ca. 7,20 kr. afhængig af kursen på dollar) til at leve for om dagen.
- I *mellemindkomstlande* regnes man for fattig, hvis man har mindre end 2,15 dollars om dagen (ca. 12,40 kr.).

Verdensbanken skønner, at der i dag er ca. 1,2 milliarder mennesker i verden, som lever for under 1,25 dollars om dagen, og at der i 2015 vil være ca. 2,8 milliarder mennesker i verden, som lever for under 2,15 dollars om dagen.² Netop fordi FN og Verdensbanken foretager analyser af fattigdom over hele verden ud fra en række absolutte værdier målt i dollars, er de nødt til at tage højde for, at man ikke kan købe det samme for en dollar alle steder i verden. Derfor korrigeres (tages der højde for) de fastlagte økonomiske grænser ved hjælp af den såkaldte købekraftsparitet (på engelsk *purchasing power parity (PPP)*). Når købekraftsparitet medtages i beregningerne, tages der højde for, hvor meget en vare koster i de forskellige lande. Hvis man med andre ord kan købe den dobbelte mængde varer i et andet land, fx Zimbabwe, for en dollar, vil FN og Verdensbanken justere deres fattigdomsgrænse, når de analyserer fattigdomsomfanget i Zimbabwe, så der netop tages højde for denne forskel. Herved bliver det muligt at få et mere reelt billede af den samlede absolutte fattigdom i verden, herunder hvilke lande som virkelig lider under massive fattigdomsproblemer. Vi kan altså se, at absolut fattigdom er udtryk for en *fastlagt grænse* – en *minimums-*

² www.un.org, <http://povertydata.worldbank.org/poverty/home>

FIGUR 3.1 ABSOLUT OG RELATIV FATTIGDOM

Indien er det land i verden, hvor der antalmæssigt lever allerflest fattige. Derfor hører man ofte betegnelsen „India is the hunger Capital of the World“. Trods Indiens store økonomiske fremgang de sidste 20 år lever der fortsat omkring 500-600 millioner indere i ekstrem fattigdom, dvs. for under 1,25 dollar om dagen.

grænse, som betyder, at en person, der ligger over den fastlagte grænse, er i stand til at overleve i det givne samfund, hvorimod en person, der lever under den fastlagte grænse eller minimumsgrænsen, ikke er.³ FN og Verdensbankens fattigdomsgrænser for lav- og mellemindkomstlande på mellem 7,20-12,40 kr. om dagen kan virke meget fjern for os i Danmark, hvor selv de fattigste mennesker har et markant højere beløb til rådighed. Basalt set vil det ikke være muligt at overleve for mellem 7 og 12 kroner om dagen i det danske samfund. Derfor kan man også med god ret sige, at

³ Finn K. Hansen m.fl.: *Grænser for fattigdom*, i *DIOF Samfundsøkonomen* nr. 5, november 2010, side 8.

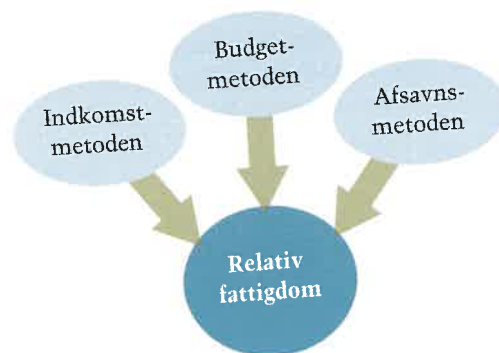
der ikke er nogen mennesker i Danmark, som officielt falder ind under de absolutte grænser, som FN og Verdensbanken anvender i deres globale fattigdomsmålninger. I en dansk sammenhæng vil det derfor give langt bedre mening at diskutere det, vi kalder for relativ fattigdom.

3.2 Relativ fattigdom

Begrebet **relativ fattigdom** indeholder en relation til det omgivende samfund, dvs. at man anskuer fattigdommen i forhold til noget andet. Med en relativ fattigdomsgrænse opfattes fattigdom som noget, der varierer, alt afhængig af hvor man befinder sig i verden og i hvilken type samfund.

Det centrale er således personens økonomiske handlemuligheder (muligheder for forbrug og deltagelse i samfundslivet) og særligt, hvilke afsavn personen må lide under. Hvor det *absolutte fattigdomsbegreb* således udgøres af en fast (minimums)beløbsgrænse, så overgår den relative fattigdomsgrænse til at anskue fattigdommen som afhængig af levestandarden i det omgivende samfund. Mennesket opfattes med andre ord ikke længere blot som et væsen med basale fysiologiske behov, men også som et socialt væsen med socialt betingede behov. Det relative fattigdomsbegreb hviler yderligere på den opfattelse, at det er vigtigt for en person ikke at falde for meget uden for det, som er „normalt“ i samfundet. Hvis alle i 1. klasse på Skovvangsskolen i Aarhus eksempelvis har en iPhone og går til to fritidsaktiviteter om ugen, og Sofia er den eneste, som ikke kan nyde disse goder, kan hun risikere at blive mobbet og understødt af fællesskabet. Når vi taler om relativ fattigdom, er der tre hovedtyper eller opgørelsesmetoder, som oftest anvendes, se figur 3.2.

FIGUR 3.2 TRE RELATIVE FATTIGDOMSGRÆNSER (MÅLEMETODER)

3.2.1 Indkomstmotoden

FIGUR 3.3 OECD OG EU'S RELATIVE INDKOMSTBESTEMTE FATTIGDOMSGRÆNSER

OECD's relative fattigdomsgrænse	OECD har besluttet at fastlægge en relativ fattigdomsgrænse baseret på indkomstmotoden. Fattigdomsgrænsen findes ved at beregne 50 % af medianindkomsten. Har man en disponibel indkomst i et år, som er under 50 % af medianindkomsten, er man ifølge OECD fattig.
EU's relative fattigdomsgrænse	EU kigger på det, som betegnes i risiko for fattigdom. Der er tale om en relativ grænse for at befinde sig i gruppen, der er i risiko for fattigdom, som baserer sig på indkomstmotoden. EU's definition af 'i risiko for fattigdom' findes ved at beregne 60 % af medianindkomsten. Har man en disponibel indkomst, som i et år er under 60 % af medianindkomsten, er man ifølge EU i risiko for at være fattig.

Indkomstmotoden tager udgangspunkt i den **disponible indkomst** i familien, dvs. det beløb, der er til rådighed, når skatter og bidrag er betalt. Fattigdomsgrænsen udregnes som en procentandel af medianindkomsten (se tekstboks 3.1) og sender herved et klart signal om, hvor vi selv er placeret i forhold til den midterste indkomst i samfundet. For at nævne nogle konkrete eksempler benytter OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) sig af en fattigdomsgrænse, som er baseret på en disponibel indkomst, der er lavere end 50 % af **medianindkomsten**, hvilket i Danmark vil svare til et disponibelt beløb på under ca. 103.200 kr. om året, eller et disponibelt beløb på ca. 8.600 kr. om måneden til at leve for. EU

opererer med begrebet „i risiko for fattigdom“, men selve opgørelsesmetoden af fattigdom er baseret på den samme metode (indkomstmotoden) som OECD's. Der er dog en væsentlig forskel mellem OECD og EU's opgørelsesmetode, og det er, at procentandelen af medianindkomsten er sat noget højere hos EU, nemlig til 60 % af medianindkomsten, hvor den som nævnt kun er sat til 50 % af medianindkomsten hos OECD. Omregnet til danske kroner svarer EU's fattigdomsgrænse til et disponibelt beløb på ca. 123.840 kr. om året eller ca. 10.320 kr. om måneden til at leve for. Se også figur 3.3. Man har valgt median-

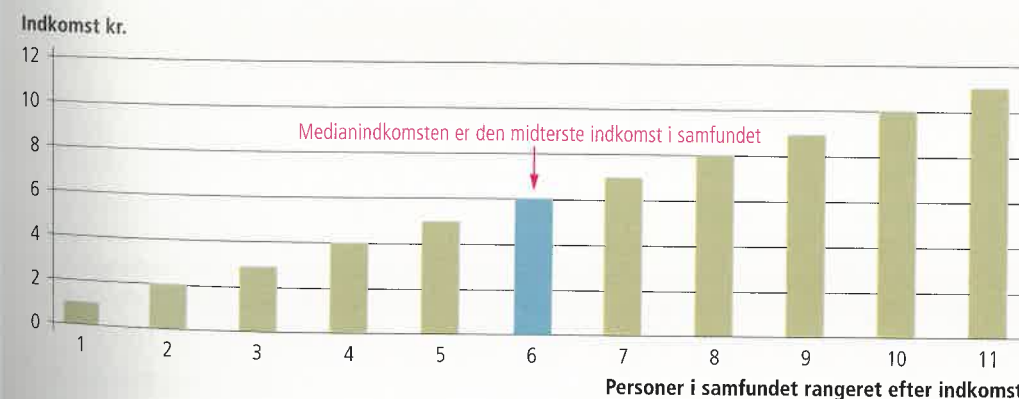
indkomsten som fattigdomsmål frem for eksempelvis gennemsnitsindkomsten i et land (opgjort ved BNP pr. indbygger). Det skyldes, at gennemsnitsindkomsten netop er et gennemsnitsmål og dermed ikke tager højde for spredningen i et lands indkomster. Ved at benytte sig af medianindkomsten forsøger man at tage højde for indkomstspredningen. Se også tekstboks 3.1. Det er vigtigt at være opmærksom på, at fattigdomsmålet vil være afhængig af, hvor mange mennesker der bor i en husstand, og om der er børn i husstanden. I familier med mere end én person tages der højde for stordriftsfordele. Fx skal en

Tekstboks 3.1 Medianindkomsten

Vi finder medianindkomsten ved at rangere befolkningen efter indkomst, dvs. at alle stilles op på en række efter indkomststørrelse. Den laveste indkomst først og den største indkomst til sidst. Nu finder vi så den midterste indkomst i rækken – fx nummer 2,3 million i Danmark – og ser på størrelsen af personens indkomst. Den midterste persons indkomst betegnes medianindkomsten. I Danmark var medianindkomsten for enlige i 2013 ca. 206.400 kr. efter

skat (til sammenligning var medianindkomstbeløbet for to personer i husstanden i 2013 i alt 312.800 efter skat), og det er dette beløb, som anvendes i den nye danske beregning af en fattigdomsgrænse. Når medianindkomsten er fundet, ser vi efterfølgende på, hvor mange mennesker der ligger under fx 50 % af medianindkomsten (hvis vi bruger OECD's og den danske opgørelsesmetode), og derved finder vi antallet af fattige.

FIGUR 3.4 SÅDAN FINDER VI MEDIANINDKOMSTEN

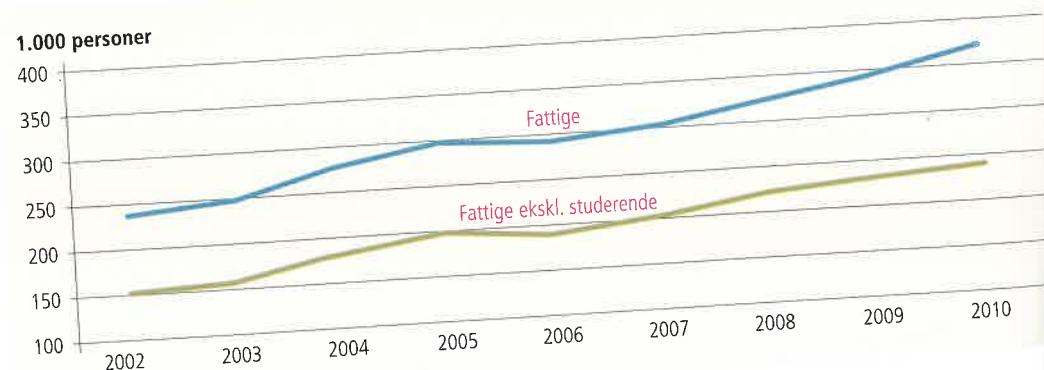
familie med fire personer ikke have fire gange så høj indkomst som en enlig for at have samme forbrugsmuligheder. Med andre ord kan vi ikke udlede, at hvis fire personer i husstanden hver især har en indkomst under 103.200 kr., som er Danmarks nye økonomiske fattigdomsgrænse, så er familien fattig. Der tages altså højde for, at en familie på mere end én person er fælles om at afholde nogle udgifter, fx lys, mad, vand og varme. Efter Danmarks nye fattigdomsgrænse skal en familie med to personer hver have en indtægt på under 78.200 kr. for at kunne blive betragtet som fattig.

Som det fremgår af ovenstående, hviler beregningen af indkomstmetoden på en tankegang om, at vi anskuer den enkelte person og personens situation i forhold til det omgivende samfund. Det omgivende

samfund lukkes så at sige ind i vores fattigdomsberegning ved brug af medianindkomsten, som netop er afhængig af det samfund, vi lever i. Med andre ord kan en person i Danmark have et disponibelt beløb på 5.000 kr. om måneden og være relativt fattig, mens en person i Malawi i Afrika ville være velhavende, hvis han eller hun havde et disponibelt beløb på 5.000 kr. om måneden. Hvis vi nu benytter os af OECD's og EU's fattigdomsgrænser for at finde ud af, hvor mange fattige der er i Danmark, kan vi konstatere, at der samlet set lever ca. 683.600 danskere under EU's relative fattigdomsgrænse, mens der „kun“ lever ca. 405.000 mennesker, når vi benytter os af OECD's relative fattigdomsgrænse⁴. OECD's antal af fattige i Danmark er værd at hæfte sig lidt ved,

⁴ Levevilkår: Tema: Måling af fattigdom. Danmarks Statistik, september 2012.

FIGUR 3.5 ANTAL FATTIGE I DANMARK EFTER OECD'S FATTIGDOMSGRÆNSE

Note: Jonas Schytz Juul og Helene Regitze Lund Wandsøe, 13. september 2012: „Antallet af varigt fattige er steget med 80 % i Danmark“ Arbejderbevægelsens Erhversråd, side 4. Som det afspejles i figuren, er der to kurver. En, der medregner studerende, og en, der ikke medregner studerende. Studerende i Danmark vil ofte indgå i den gruppe af mennesker, som lever for under 50 % af medianindkomsten, men i og med at de er studerende, er der tale om en midlertidig situation, hvor den studerende i en nær fremtid vil kunne bruge sine uddannelseskompetencer til at få et velbetalt job, som fjerner dem fra gruppen af fattige. I opgørelser af antal fattige i Danmark, efter indførelsen af den nye officielle fattigdomsgrænse, vil de studerende ikke længere regnes med i statistikken.

Tekstboks 3.2 „Jeg er træt af at have en dårlig dag hver dag“

– Sofie V. Jensen om at være studerende og fattig. Uddrag fra debatindlæg i Politiken, 7. januar 2012.

„Det er ikke, fordi jeg har brug for østers og champagne (ikke engang til nytår), og det er heller ikke, fordi jeg ikke har en seng at sove i om natten – og det er ikke, fordi jeg vil lyde utaknemmelig. Det er bare, fordi jeg er så træt af at måtte kæmpe for retten til at kalde mig fattig. Jeg er træt af at få at vide, at jeg ikke kan kalde mig fattig – fordi jeg selv har valgt det liv, jeg lever. Jeg er træt af at få at vide, at man er nødt til at have et studiejob, når man går på universitetet. Specielt når man samtidig får at vide, at man skal regne med at lægge 40 timer om ugen på studiet.

Jeg er også træt af at have arbejdet, siden jeg var 14 år, og nu ikke kan finde et studiejob med ordentlige vilkår, fordi jeg er psykisk nedkørt ... Jeg er træt af at lyve over for mig selv og bilde mig selv og alle andre ind, at jeg er syg eller ikke gider tage med. Når årsagen er, at jeg ikke har råd til at tage til juleafslutningsfest på mit studium ... Jeg er træt af at vågne med koldsved og hjertebanken om morgenen ved tanken om, at det er 1. januar, og at jeg allerede har et rådighedsbeløb på under 1.000 kr. til resten af måneden. Blandt andet fordi der i julen, ikke engang inden for familiens rammer, tages hensyn til, at studerende ingen penge har ...

Jeg er træt af at læse artikel op og artikel ned om, hvordan man kan leve i luksus på SU. Jeg er træt af ikke at blive taget seriøst og at føle mig ensom med mine økonomiske problemer, fordi unge i medierne bliver fremstillet som rige, fordrukne modedyr, der tager til dyre fester i weekenden og drikker caffe latte i frokostpausen. Om det er, fordi jeg er den eneste, tør jeg ikke sige – men jeg føler mig ekskluderet fra samfundet, når jeg må takke nej til at deltage i studierelaterede arrangementer, fordi de ikke er tilrettelagt efter en fattig studerendes budget.

Den 22-årige RUC-studerende Sofie V. Jensen skrev, tilbage i januar 2012, dette indlæg i Politiken om sin livssituation, som hun opfattede som fattig. Hendes indlæg skulle vise

sig at udløse en sand orkan af brugerkommentarer på politiken.dk. Indlægget skabte så meget debat, at det til dato er det mest kommenterede indlæg nogensinde på politiken.dk.

set i lyset af at antallet af fattige, efter indførelsen af Danmarks nye officielle fattigdomsgrænse, falder til 42.200 fattige (hvilket primært skyldes, at man først bliver medregnet som fattig, når man tre år i træk har befundet sig under den fastsatte grænse (se også senere i kapitlet).

Ligesom alle mulige andre metoder inden for samfundsvidenskaberne har indkomstmetoden sine styrker og svagheder. Nedenfor i figur 3.6 har vi forsøgt at illustrere en række fordele og ulemper ved denne metode til at opgøre fattigdom på.

FIGUR 3.6 STYRKER OG SVAGHEDER VED INDKOMSTMETODEN

Indkomstmotoden	
Styrker ved Indkomstmotoden	1. Det er en fordel at anskue vores indkomst ift. til det omgivende samfund, fordi vi hermed tager højde for, hvor rigt eller fattigt vores samfund er. 2. Det er en styrke at bruge medianindkomsten frem for gennemsnits-indkomsten, fordi de meget lave og meget høje indkomster ikke vil komme til at skævvride resultatet på samme måde, som hvis vi tager et gennemsnit. 3. En styrke er også, at vi i en lang årrække har opgjort vores fattigdomsniveau uofficielt på denne måde og derfor har gode data på området. 4. Indkomstmotoden gør det endvidere muligt at sammenligne på tværs af lande og herved klarlægge forskelle og ligheder i landene.
Svagheder ved Indkomstmotoden	1. Ulempen er, at metoden ikke nødvendigvis siger noget om fattigdom i et samfund, men mere om uligheden i fordelingen af indkomsterne. En person lige under den relative fattigdomsgrænse kan leve fint, mens en anden, der befinder sig lige over den økonomisk fastsatte grænse, kæmper for at få pengene til at slå til. 2. En anden ulempe er, at metoden kan overgøre fattigdommen, fordi den ikke tager højde for visse gruppers adgang til henholdsvis naturalie- eller uformel økonomi, som kan have væsentlig indflydelse på deres livssituation. Det er fx velkendt, at naturalieøkonomi udgør et væsentligt element i flere udviklingsøkonomier. 3. Metoden indfanger ikke omfanget af den velfærdsservice, fx gratis uddannelse, vi bruger og som ofte har en omfordelende effekt.

Note: Finn K. Hansen, M. Azhar Hussein og Jørgen E. Larsen: *Grænser for fattigdom*, i Samfundsøkonomen, nr. 5, november 2010.

3.3 Budgetmetoden

En anden udbredt relativ fattigdomsopgørelsesmetode er den såkaldte **budgetmetode**. Her ønsker man at belyse, hvad *normen* generelt er for, hvor mange penge en familie eller enlig med barn fx skal have til rådighed til tøj og mad for at kunne leve et rimelig normalt liv med acceptabel sund mad på bordet. Af den grund taler man ofte om, at budgetmetoden er udtryk for et *normativt* fattigdomsbegreb, normativt fordi man kigger på, hvordan noget bør være. Budgetmetoden baserer sig på sammensætningen af en kurv af varer og tjenester, som repræsenterer et rimeligt forbrug, der udtrykker et minimumsleveniveau. Budgetmetoden er den fattigdomsopgørelsesmetode, som benyttes i USA. I USA sammensættes en såkaldt „kurv af nød-

vendige madvarer“ og udgifterne til denne madkurv ganges herefter med faktoren tre, hvilket skal afspejle de øvrige udgifter et menneske kan have til eksempelvis andre forbrugsgoder fx fritidsaktiviteter. I USA betegnes budgetmetoden ofte Orshansky-metoden (Orshansky Poverty Threshold), fordi den er opkaldt efter den amerikanske kvinde, økonom og statistiker Molli Orshansky, der i midten af 1960'erne præsenterede en konkret metode til at opgøre, hvem der var og ikke var fattige i USA. Hvor man i USA opererer med et minimumsbudget, så har Forbrugerstyrelsen i Danmark i stedet udarbejdet et såkaldt standardbudget, der sigter på at fastlægge grænsen for et rimelig almindeligt forbrug. Forbrugerstyrelsens standardbudget synliggør således, hvad det koster at leve et rime-

TABEL 3.1 STANDARD- OG MINIMUMSBUDGETTER (UDEN BOLIGUDGIFTER): FORSKELLE DER ER TIL AT TAGE OG FØLE PÅ!

	Standard (Forbrugerstyrelsen)	Minimum (CASA)	Forskel
Madvarer	2.840	2.178	662
Drikkevarer	428	228	200
Tøj	761	445	316
Skotøj	402	199	203
Hygiejne	864	715	149
Kommunikation	701	701	0
Medier	425	198	227
Motion mv.	164	164	0
Anden fritid	1.444	68	1.375
Ferie	479	0	479
Dagligvarer	341	301	40
Varige forbrugsgoder	1.066	0	1.066
Transport	727	727	0
I alt	10.642	5.926	4.716

Noter vedr. minimumsbudgettet: (1) Drikkevarer er ekskl. vin og øl. (2) Tøj og sko er inkl. vinterfrakke og vinterstøvler. (3) Anden fritid omfatter kun gaver og kortspil. (4) Der er taget udgangspunkt i de oprindelige budgettal fra 2001, og disse er opregnet med en faktor 1,2 (inflation på 20 %) til 2010-niveau. Inflationsforventningen for 2010 er fra Finansministeriets (2010) Budgetredegørelse.

CASA står for Center for Alternativ Samfundsanalyse.

Kilde: Hansen & Hansen (2004).

ligt liv i det danske samfund. Standardbudgettet er gavnligt til at vise, hvilket udgiftsniveau de fleste danskere vil anerkende som rimeligt. Her skal man dog være opmærksom på at standardbudgettet ikke, som i USA, afspejler de personer, som lever på et eksistensminimum, men netop de personer i samfundet som har et „rimeligt forbrug“. Standardbudgettet er bl.a. blevet brugt som rådgivningsinstrument, som familier kan måle sig op imod, når de skal lave deres eget budget.

I Danmark har der i lang tid været en diskussion af standardbudgettet, fordi det ikke i tilstrækkelig grad synes at belyse, hvad der er nødvendigt for at have et minimumsleveniveau, som i USA. I diskussionen argumenteres der således for, at der skal

udarbejdes et budget for et minimumsleveniveau som i USA, da et sådant budget i højere grad vil synliggøre, hvad det egentlig kræver af økonomiske ressourcer, for „... at have et nødvendigt og beskedent forbrug i forhold til en aktiv deltagelse i samfundet“. Der vil være tale om et forbrug, som på den ene side giver grundlag for at kunne leve et sundt liv og kunne deltage aktivt og socialt i familiemæssige og samfundsmæssige sammenhænge, og på den anden side ikke afspejler nogen form for luksus⁵. Finn K. Hansen og Henning Han-

5 „Notat – en dansk fattigdomsgrænse“, udarbejdet af en arbejdsgruppe bestående af Rådet for Socialt Udsatte, LO, Frelsens Hær, Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA), Red Barnet, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE) og Dansk Socialrådgiverforening, oktober 2010, side 7.

FIGUR 3.7 STYRKER OG SVAGHEDER VED BUDGETMETODEN

Budgetmetoden	
Styrker ved budgetmetoden	1. Metoden gør det muligt at pege på, hvad der så at sige skal til for at leve et rimeligt liv. Hvor meget skal vi være i besiddelse af for at kunne have et nødvendigt forbrug og dermed kunne leve et acceptabelt eller beskedent (minimumsleveniveau) liv. 2. Ved at „opdatere“ varekurven kan vi løbende justere niveauet for et acceptabelt eller beskedent leveniveau og hermed inkorporere de nye behov, som fx velstandsstigninger i samfundet giver. Varer kan med andre ord blive tilføjet eller fjernet i kurven i takt med ændrede behov.
Svagheder ved budgetmetoden	1. Et problem ved metoden er, at det kan være temmelig vanskeligt at fastlægge, hvilke goder (varer og tjenester) som skal regnes med til budgettet. 2. En svaghed er desuden, at priser varierer meget og findes i mange varianter. En pose mysli til 25 kr. i Føtex kan måske købes til 10 kr. i Aldi, og dette tager metoden ikke højde for. Endvidere kan priser falde eller stige meget inden for en kort periode, hvilket metoden heller ikke indfanger.

Note: Finn K. Hansen, M. Azhar Hussein og Jørgen E. Larsen: *Grænser for fattigdom*, i Samfundsøkonomen, nr. 5, 2010.

sen fra Center for Alternativ Samfundsanalyse har i den forbindelse præsenteret et bud på, hvordan et sådant minimumsbudget skal se ud. Som det ses i tabel 3.1 er Forbrugerstyrelsens standardbudget anvendt som redskab for udarbejdelse af minimumsbudgettet. Intentionen er, at det kunne være et redskab for at fastsætte andelen af fattige.

Budgetmetoden har ligesom indkomstmotoden en række forskellige styrker og svagheder. Vi har ovenfor i figur 3.7 forsøgt at opridse nogle af metodens styrker og svagheder.

3.4 Afsavnsmetoden

Opgørelser af fattigdom baseret på de to foregående metoder, dvs. indkomstmotoden og budgetmetoden, kan begge kritiseres for ikke at give et reelt billede af en person eller families levevis, fordi de ikke medtager folks egen opfattelse af, hvorvidt de lider afsavn. Med andre ord kan en person over fattigdomsgrænsen ifølge de to foregående metoder godt opleve afsavn, selv om ved-

komme officielt ikke er fattig. Afsavnsmetoden går kort fortalt ud på, at eksperter først opstiller en række af materielle goder og sociale aktiviteter, som de betragter som nødvendige for at kunne leve et acceptabelt liv. Denne måde at opliste på kaldes eks-pertmetoden. En anden tilgang er at spørge befolkningen om, hvad de opfatter som nødvendige materielle og sociale goder, hvilket kaldes den demokratiske metode. Efter at denne liste er blevet opstillet af eksperter, som fx kan indeholde mobiltelefon, adgang til computer og internet, gaver til fødselsdag eller andet, spørger man folk, om de selv føler, de oplever afsavn som konsekvens af deres økonomiske situation. En person vurderes herefter som værende fattig, hvis vedkommende oplever afsavn på et givet antal områder, som fastlægges forud for undersøgelsen. Englænderen og fattigdomsforskeren Peter Townsend har arbejdet indgående med afsavnsmetoden, og han understreger i sine forklaringer, at fattigdom ikke kan eller skal fastsættes på baggrund af et menneskes afsavn på nogle få områder. I stedet peger Townsend på,

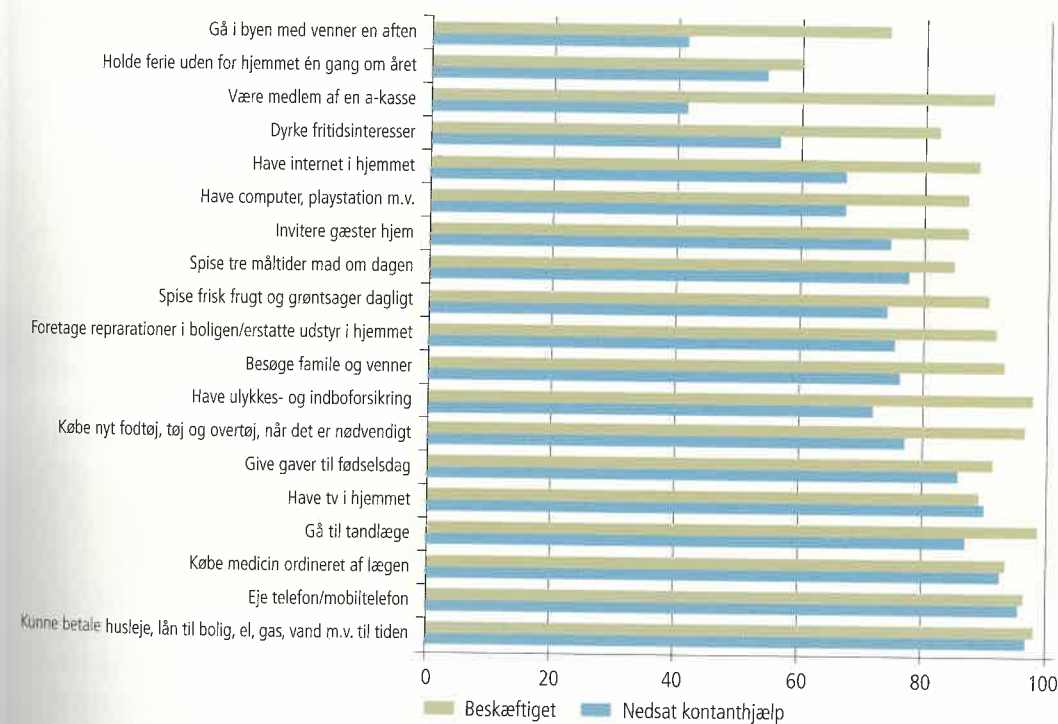
at en person skal opleve afsavn på en lang række af områder, fx flere af de faktorer, som angives i figur 3.8 nedenfor. Forklaret med andre ord, så er der ifølge afsavnsmetoden tale om fattigdom, når en person eller en familie oplever flere indtrufne afsavn samtidigt⁶. Hvis vi anskuer Carina, som blev behandlet i foregående kapitel (se også tekstboks 3.3 næste side) i lyset af denne afsavnsmetode, kan vi sige, at selv om

⁶ Finn K. Hansen og M. Azhar Hussein: *Afsavn en direkte metode til måling af fattigdom* i Samfundsøkonomen, november 2010.

Carina opfatter sig selv som fattig og givetvis føler afsavn på flere områder, så er hun ikke nødvendigvis fattig i afsavnsmetodens forstand. Dette skyldes, at det er eksperter eller befolkningen, som skal opstille de afsavn, som Carina skal måles ud fra, og det er således ikke nok, at Carina selv føler sig fattig.

Ligesom det er tilfældet med henholdsvis indkomstmotoden og budgetmetoden, så har også afsavnsmetoden sine styrker og svagheder, hvilket vi har forsøgt at illustrere i figur 3.9 på næste side.

FIGUR 3.8 ANDELE AF PERSONER I BESKÆFTIGELSE OG MED NEDSAT KONTANTHJÆLP DER SVARER JA TIL, AT FORSKELLIGE GODER, HANDLINGER OG AKTIVITETER OPFATTES SOM NØDVENDIGE. PCT.

Note: Nedsat kontanthjælp refererer til de kontanthjælpsmodtagere, som i tiden for S-R-SF-regeringen var modtagere af nedsatte ydelser som starthjælp og integrationsydelse og krav om kontanthjælpsloft. Den nuværende regering afskaffede disse krav og ydelser, som gik under betegnelsen *fattigdomsydelserne*, i november 2011. Finn K. Hansen og M. Azhar Hussein: *Afsavn en direkte metode til måling af fattigdom* i Samfundsøkonomen, november 2010, og Finn K. Hansen og M. Azhar Hussein: *Konsekvenser af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag*, CASA, 2009.

FIGUR 3.9 STYRKER OG SVAGHEDER VED AFSAVNSMETODEN

Afsavnsmetoden	
Styrker ved afsavnsmetoden	1. En styrke ved afsavnsmetoden er, at den forsøger at afdække både materielle og sociale sider af fattigdomsspørgsmålet, fx hvilke afsavn vi har i forhold til fx forbrugsgoder eller sociale aktiviteter. 2. Det er også en styrke, at den inddrager folks subjektive opfattelse af, om de lider afsavn. 3. Styrken er endvidere, at den er fleksibel i den forstand, at den kan indoptage nye afsavn, i takt med at samfundet udvikler sig, fx bliver rigere.
Svagheder ved afsavnsmetoden	1. Et problem ved denne metode er vanskelighederne ved at fastlægge antallet af afsavn, et menneske skal opleve, førend der er tale om fattigdom. Skal der eksempelvis være tale om 2, 4, 6, 8, 10, 12 eller samtlige afsavn jf. figur 3.8, før der er tale om fattigdom. Dette gør også, at antallet af fattige er stærkt afhængige af, hvordan vi definerer antallet af afsavn. 2. Det er også en ulempe, at det ikke er tydeligt, hvor lang tid en person skal opleve afsavnene for at blive kategoriseret som fattig. Skal afsavnet opleves fx 1-2 gange om året, eller skal afsavnet være noget, en person oplever 8-10 gange om året. Ulempen ved at indarbejde en tidsdimension er dog, at vi utilsigtet vil komme til at skabe et misvisende billede af, hvad der skal til, for at et menneske er fattigt.

Note: Finn K. Hansen, M. Azhar Hussein og Jørgen E. Larsen: *Grænser for fattigdom*, i Samfundsøkonomen, nr. 5, november 2010.

Tekstboks 3.3 Den subjektive fattigdom

– Morten Mærsk: 'Fattig-Carina': Jeg ER altså fattig', BT, 29. november 2011 (uddrag)

„Selvom meningerne om hendes indkomst har været mange, holder 36-årige Carina fra København fast: Jeg er fattig.“

Det fastholder hun, da bt.dk besøger hende dagen efter, at hun havde besøg af SF's Özlem Cekic og Liberal Alliances Joachim B. Olsen til en snak om fattigdom i Danmark.

– Hvis du ikke er i stand til at invitere din søn i biografen en gang i mellem, mener jeg, at man er fattig. Det kan jeg ikke, og derfor synes jeg, at jeg er fattig, selv om det måske ser anderledes ud, siger Carina til bt.dk.

Besøget af politikerne skete efter, at Joachim B. Olsen for et stykke tid siden udtalte, at der ikke findes fattige i Danmark. Derfor inviterede Özlem Cekic ham ud for at besøge, hvad

SF'eren selv betegner som en fattig person i Danmark.

– Jeg kan godt forstå, at når folk ser budgettet, hvor det ser ud som om, at jeg har 5.000 kr. til mad og hygge om måneden, at de ikke mener, at jeg er fattig. Men Joachim fordrejer tingene. Det er ham, der i mit budget har angivet børnepengene som en indtægt hver måned, men det er det ikke.

– Jeg får kun pengene hvert kvartal, og de bruges ofte til større uforudsete udgifter som fx en ny sofa for nylig. Nogle gange bliver de også brugt til mad, hvor jeg køber stort ind til flere måneder, fordi ellers kan jeg og min søn ikke overleve. Derfor er det ikke penge, som jeg har til forbrug hver måned, og det forsøgte jeg også at forklare Joachim, men han var ligeglad, siger Carina til bt.dk.

– Jeg har altså kun 1.600 kr. hver måned til at betale mad og lidt hygge til min søn. Det mener jeg bestemt ikke, er mange penge, siger hun og er fx sur over, at Joachim B. Olsen brugte meget tid på at pointere, at

Carina ryger ... Jeg synes, det er en privatsag, om jeg ryger eller ej. De få penge, jeg bruger på rygning hver måned, er min egen sag, og det mener jeg ikke, gør mig mindre fattig.

3.5 Hvor længe? Langvarig og midlertidig fattig

Ud over de absolutte og relative fattigdomsgrænser, som vi har behandlet ovenfor, så er det også vigtigt at skelne mellem henholdsvis langvarig og midlertidig fattigdom. Kernen i denne skelnen er, at vi indarbejder et tidsperspektiv i opgørelsesmetoden, det vil sige hvilken vægt det skal tillægges, hvis en person kun kortvarigt er fattig. Hvis fx en studerende i en kort periode har en lav indtægt, men senere (efter endt uddannelse) står til at få en høj livsindkomst, er det efter nogles opfattelse ikke relevant at betegne den pågældende som fattig. Tilsvarende, hvis man er på vej fra ét job til det næste (også betegnet friktionsarbejdsløshed) og derfor kun er kortvarigt fattig. Argumentet er her, at personen i dette tilfælde ville have mulighed for at leve af en opsparing eller stifte gæld, som hurtigt kunne betales tilbage. Modargumentet har lydt, at uanset om man er fattig i et år eller ti år, så lever man med meget stor sandsynlighed i en mangelsituation, som influerer på ens levekår og livschancer.

3.6 Den danske fattigdomsgrænse

I sommeren 2013 vedtog den danske regering, som tidligere nævnt, en officiel fattig-

domsgrænse. Igennem en lang årrække har der været en intensiv debat om, hvorvidt vi skulle have en fattigdomsgrænse eller ej i Danmark. Fortalerne for en officiel fattigdomsgrænse i Danmark har hævdet, at det er nødvendigt og magtpåliggende med et fælles fundament for at diskutere fattigdom, og hvis vi hver gang skal til at diskutere fattigdomsbegrebet, og hvad det vil sige at være fattig, kommer man aldrig frem til brugbare løsninger for de mennesker, som befinder sig i social nød. Modstanderne af fattigdomsgrænsen hævder omvendt, at fattigdom er et så komplekst begreb, at det er for unuanceret at reducere det til fx OECD's fattigdomsgrænse eller for den sags skyld den nye officielle fattigdomsgrænse.

Den nye fattigdomsgrænse, som Ekspertudvalget for fattigdom fandt frem til, indeholder følgende centrale elementer:

- Man skal have en disponibel indkomst (dvs. efter skat), som i 3 år i træk er under den såkaldte kritiske indkomstgrænse (ligesom hos OECD, er den danske kritiske indkomstgrænse på 50 % af medianindkomsten).
- Familiens formue skal være under 100.000 pr. voksen (2010-niveau).
- Personen må ikke være studerende eller dele husstand med studerende over 17 år.

Kigger vi på denne fattigdomsgrænse, indeholder den flere forhold. Den indeholder

Tekstboks 3.4 Ekspertudvalgets forståelse af fattigdomsbegrebet

– Ekspertudvalget om fattigdom „En Dansk fattigdomsgrænse“, juni 2013 side 7.

For at opgøre omfanget af fattigdom er det nødvendigt først at afklare, hvad der forstås ved fattigdom. Derefter må det vurderes, hvorledes en sådan definition kan operationaliseres. Udvalget definerer fattigdom som en situation, hvor en person eller familie ufrivilligt har væsentligt dårligere livsvilkår sammenlignet med den øvrige befolkning, og hvor denne situation

- skyldes mangel på ressourcer, herunder særligt økonomiske
- er vedvarende, og hvor personen eller familien ikke har eller kun i begrænset

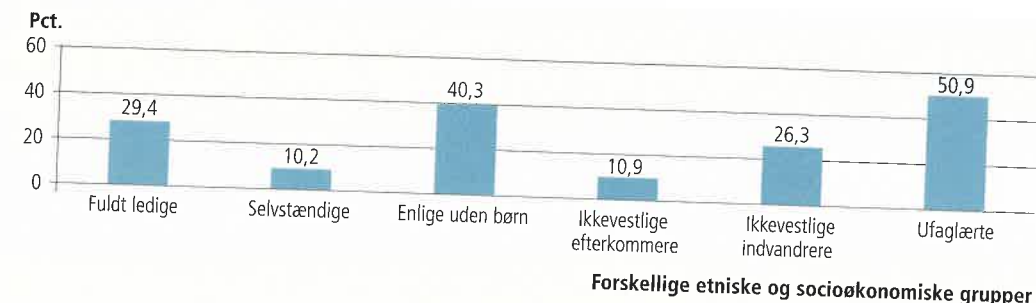
omfang har mulighed for ved egen drift at ændre situationen.

Økonomiske ressourcer er således en afgørende forudsætning, men andre forhold må også tillægges betydning. Definitionen er relativ, da den enkeltes ressourcer og muligheder for at ændre sin livssituation skal ses i forhold til, hvad størstedelen af befolkningen har adgang til og kan. Endelig betoner definitionen, at der skal være tale om en ufrivillig og vedvarende situation, som den enkelte har begrænsede muligheder for selv at rette op på.

for det første en *tidsmæssig dimension*. Dernæst skal man for at blive betragtet som fattig være *langvarigt fattig*. Det vil sige, at man i tre år skal have levet for under den kritiske indkomstgrænse, som svarer til OECD's fattigdomsgrænse, førend man bliver betragtet som fattig. Begrundelsen for varighedsaspektet, er, at der er stor bevægelighed i den danske lavindkomstgruppe inden for et år. Dvs. at mange fx er på vej til og fra jobs i løbet af et år, hvilket regeringen gerne vil undgå at indlemme i fattigdomsdefinitionen. Den officielle fattigdomsgrænse medtager heller ikke gruppen af studerende, hvilke begrundes med, at studerendes sociale position sandsynligvis er en midlertidig situation. Når de studerende er færdige med deres studier, vil de finde et arbejde og forbedre deres økonomiske levegrundlag betragteligt. For det andet trækker den nye fattigdomsdefinition på *Indkomstmetoden* ved at anvende OECD's *relative fattigdomsgrænse* på 50 % af medianindkomsten. I den forbindelse

påpegede tidligere socialminister Karen Hækkerup, ved fremlæggelsen af den nye fattigdomsgrænse, at den fremadrettet skulle suppleres med en række forskellige indikatorer på afsavn. Denne udmelding betyder, at den nuværende regering lægger op til at supplere den nye (i høj grad indkomstbestemte fattigdomsgrænse) med elementer fra *afsavnsmetoden*. Endelig påpegede et af medlemmerne fra ekspertudvalget og formanden for Rådet for Socialt Udsatte Jann Sjørnsen, at udvalget meget nøje sammenlignede den nye relative fattigdomsgrænse på 103.200 kr. (50 % af medianen) med *minimumsbudgettet*, som i øjeblikket er på ca. 110.000 kr. for en enlig med gennemsnitlig husleje. Pointen er her, at alle de gennemgåede metoder til opgørelse af fattigdom har været aktive i ekspertudvalgets arbejde med den nye fattigdomsgrænse. Nedenfor i figur 3.10, tabel 3.2 samt figur 3.11 er det forsøgt at finde ud af, hvem de nuværende 42.200 fattige er i Danmark.

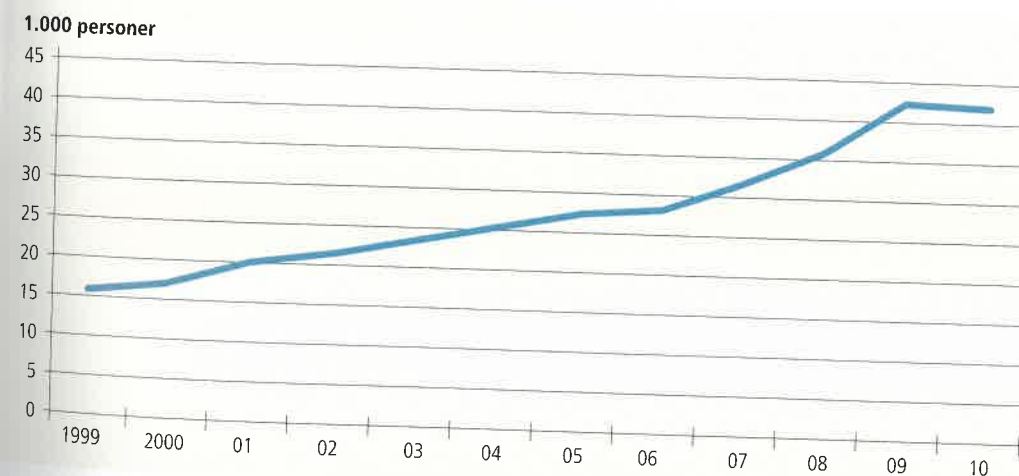
FIGUR 3.10 HVEM ER DE 42.200 FATTIGE I DANMARK?

TABEL 3.2 HVILKEN DISPONIBEL INDKOMST SKAL MAN HAVE 3 ÅR I TRÆK FOR AT VÆRE FATTIG I DANMARK?

Antal personer i familien	Fattigdomsgrænse for en familie (kr.)	Beløb pr. person i familien (kr.)
1	103.200	103.200
2	156.400	78.200
3	199.400	66.500
4	237.000	59.300
5	271.000	54.200
6	302.300	50.400

FIGUR 3.11 UDVIKLINGEN I ANTALLET AF FATTIGE I DANMARK EFTER DEN NYE FATTIGDOMSGRÆNSE

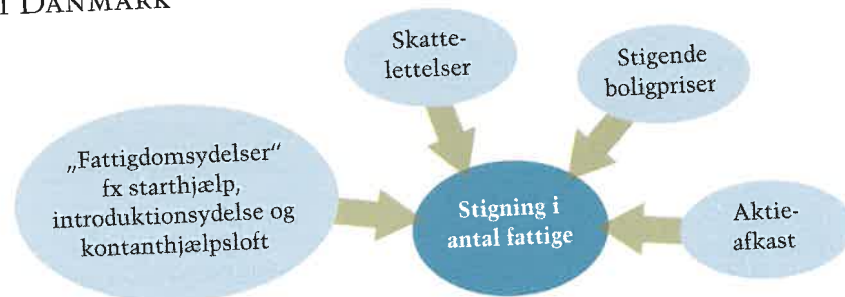
Note: Figur 3.10 og 3.11 samt tabel 3.2 forsøger at identificere, hvem de 42.200 fattige i Danmark er. Fx er 50,9 % af de 42.200 fattige ufaglærte, og 23,6 % er indvandrere. Procenttallene summerer op til mere end 100, fordi kategorierne godt kan være overlappende dvs. nogle af de ufaglærte samtidig kan være indvandrere.
Kilde: Ekspertudvalg om fattigdom, juni 2013, side 15.

3.6.1 Årsager til fattigdom i Danmark

Ekspertgruppen, som har været med til at anbefale den nye fattigdomsgrænse, påpeger, at der er en række årsager til stigningen i antallet af fattige i Danmark. En af faktorerne har været indførelsen af de såkaldte fattigdomsydelser, kort tid efter at Anders Fogh Rasmussen havde overtaget statsministerposten i 2001. Disse ydelser skulle ifølge den daværende regering sørge for, at „det kunne betale sig at arbejde“. Herudover nævnes stigningen i boligpriser og aktieafkast som følge af opsvinget i 00'erne, hvilket har fået medianindkomsten til at stige, og hermed er flere blevet skubbet ned under fattigdomsgrænsen på 50 % af medianindkomsten. Endelig er der skattelettelser som fx ejendomsværdiskattestoppet, som har givet markante skattelettelser til folk med ejendom. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har regnet på, at hvis vi opdelar befolkningen i ti lige store grupper efter indkomstens størrelse, så viser det sig, at de fattigste 10 % i gennemsnit havde 90.000 kr. i disponibel indkomst i 2011, hvilket er et fald på 1.300 kr. ift. 2002. De 10 % rigeste havde derimod fået 112.600 kr. mere i disponibel indkomst i perioden.⁷

⁷ Ulighed: De fattigste danskere er blevet fattigere. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2. september 2013.

FIGUR 3.12 ÅRSAGER TIL STIGNINGEN I ANTALLET AF FATTIGE I DANMARK

I den nedenstående figur 3.12 vises, hvilke faktorer der har spillet en særlig rolle i forbindelse med stigning i fattigdom i Danmark op gennem 00'erne. Af de 42.200 fattige, som der ifølge den nye fattigdomsgrænse lever i Danmark, er ca. 50,9 % procent ufaglærte. Halvdelen af de 42.200 fattige er enlige, primært mænd, og 30 % er indvandrere fra ikkevestlige lande. Procenttallene, som vi her angiver, summerer i statistikken ikke til 100, fordi der godt kan være overlap, således at nogle ufaglærte også kan være indvandrere osv. Det er dog tydeligt, at det i særlig grad er mennesker, som befinder sig i samfundets nederste sociale klasser, som lever i fattigdom. Vi vender tilbage til dette i kapitel 7.

3.7 Afrunding

For kort at afrunde dette kapitel har vi i figur 3.13 forsøgt at placere de forskellige fattigdomsdefinitioner i forhold til hinanden. Nogle af opgørelsesmetoderne vægter absolutte minimumsgrænser for fattigdom, mens andre, herunder OECD, EU og Danmark, lægger vægt på relative fattigdomsgrænser. Nogle fattigdomsdefinitioner gør meget ud af det tidsmæssige perspektiv, mens andre igen indarbejder et mere subjektivt element, ved at spørge folk selv, hvorvidt de lider afsavn eller ej. Pointen

er, at hver af de i dette kapitel behandlede opgørelsesmetoder har sine styrker og svagheder. Desuden er det vigtigt at understrege, at valg af en bestemt opgørelsesmetode til måling af fattigdom har afgørende betydning for, hvor stor gruppen af

fattige er i et land. I Danmarks tilfælde betød beslutningen om at anvende den nye officielle fattigdomsgrænse, at tusindvis af danskere, der hidtil havde været opfattet som fattige (jf. OECD-opgørelsesmetoden), ikke længere var fattige.

FIGUR 3.13 DE FORSKELLIGE METODER TIL MÅLING AF FATTIGDOM

Absolut fattigdom	Definitioner, som tager udgangspunkt i faste absolutte økonomiske størrelser. Fx FN og Verdensbankens absolutte fattigdomsmål på 1,25 dollar om dagen. Lever man for under dette beløb, vil det være vanskeligt at opfylde de mest basale behov for husly, rent vand og føde.
Relativ fattigdom	En fattigdomsmetode, som tager udgangspunkt i relationen til det omkringliggende samfund (OECD, Danmark, EU og USA benytter sig alle af relative fattigdomsdefinitioner – dog ikke de samme).
• Indkomstmetoden	En relativ fattigdomsmetode, som fastsætter fattigdom i et samfund på baggrund af en relativ økonomisk (indkomst)grænse (i Danmark = 50 % af medianindkomsten i tre år i træk).
• Budgetmetoden	En relativ fattigdomsmetode, som fastsætter fattigdom i et samfund på baggrund af en bestemt kurv med varer og tjenester, som repræsenterer et minimumslevsniveau. Budgetmetoden anvendes som fattigdomsmål i USA.
• Afsavnsmetoden	En relativ fattigdomsmetode, som fastsætter fattigdom i et samfund på baggrund af de afsavn, som mennesker oplever i deres liv. Afsavnsmetoden inddrager en personlig følelse af fattigdom. Udvælgelse af afsavn, der skal måles på, kan ske ved at benytte sig af henholdsvis ekspertmetoden og den demokratiske metode.
Langvarig og midlertidig fattigdom	Udgør et centralt aspekt i de fattigdomsdefinitioner, som indarbejder et tidsperspektiv i forbindelse med fastsættelse af grænse for, hvem der er fattige i samfundet. I Danmark indgår der et langvarigt tidsperspektiv i fattigdomsgrænsen, eftersom man først medregnes som fattig i statistikken, når man tre år i træk har haft en indkomst på under 50 % af medianindkomsten.